

УДК 930 (1793/1917)

**ОБМЕЖЕННЯ ПОЛЬСЬКОГО ЗЕМЛЕВОЛОДІННЯ У ПРАВОБЕРЕЖНИХ ГУБЕРНІЯХ:
СУЧАСНИЙ НАУКОВИЙ ДИСКУРС****Надія Стоберська**

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Україна, 21007, м. Вінниця, вул. Академіка Янгеля, 4

e-mail: n.stoberska@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4429-9908>

Наприкінці XVIII ст. у результаті поділів Речі Посполитої та включення до складу Російської імперії Правобережна Україна стала ареною протистояння російської царської адміністрації та польських землевласників. На подальшу долю польського землеволодіння істотно вплинули два повстання – 1830-1831 рр. та 1863-1864 рр., після придушення яких відбулися зміни у його масштабах та організації. Причому, зрушення зачепили не лише безпосередніх учасників, а й у цілому на польську аграрну аристократію. Російський царизм всілякими обмежувальними законами намагався зменшити польську присутність в «Юго-Западном крае», збільшуючи обсяг російського землеволодіння.

Польське землеволодіння стало об'єктом уваги науковців, чий доробок вже частково показаний у сучасних дослідженнях. Ця проблематика знайшла відображення у монографіях, дисертаціях та в окремих публікаціях. Водночас, незважаючи на увагу сучасних істориків до доробку їхніх колег, загального аналізу наявної наукової інформації зі вказаної проблеми не здійснено. Метою даної розвідки є вивчення процесу нагромадження наукового знання у вітчизняному науковому просторі щодо обмеження польського землеволодіння в українських землях протягом «довгого XIX століття».

Історію польського землеволодіння, шляхти та її еволюцію у регіональному вимірі розглядали: щодо Подільської губернії – С. Борисевич, Київської губернії – І. Кривошея, Волинської губернії – О. Буравський і П. Олешко. Дослідники цієї проблеми під різними кутами вивчали еволюцію польського землеволодіння. Так, С. Борисевич у монографії «Законодавче регулювання поземельних відносин у Правобережній Україні (1793-1886 роки)» зосередився на аналізі аграрного законодавства Російської імперії щодо правобережних теренів [3, с. 424]. Дослідник показав суттєві зміни в аграрних відносинах Правобе-

режної України, які призвели до поступового обмеження польського землеволодіння. І. Кривошея присвятив монографію польським аристократам, зокрема Потоцьким, котрі різними шляхами вливалися у російське суспільство. Автор показав двозначність аристократів, яка проявлялася у тому, що одні залишалися патріотами Польської держави, інші ж швидко перейшли на службу до російського царя [11, с. 400]. Через призму національної політики Н. Щербак у монографії «Національне питання в політиці царизму у Правобережній Україні (кінець XVIII – початок XX століття)» дослідила обмежувальну політику російського царизму проти польських землевласників Правобережної України [19, с. 616].

На початку 2000-х років С. Борисевич виступив з низкою публікацій, присвячених вивченню аграрного законодавства у Правобережній Україні. Так, у статті «Поміщицьке землеволодіння і землекористування на Поділлі (1793-1830 рр.)» він аналізує особливості, основні форми поміщицького землеволодіння та землекористування в українських землях, зокрема на Поділлі. Автор аналізує опис земель і маєтків, здійснений царським урядом з метою створення принципів керівництва в українських землях і визначення розмірів прибутків, які надходили до державної скарбниці. З цією метою у 1792 р. на ім'я майбутнього генерал-губернатора М. Кречетнекова видано наказ «Про розпорядження в польських областях російськими військами» [2, с. 85]. Лише присягнувши на вірність російському цареві, можна було зберегти право власності на землі та маєтки. Відмовившись від присяги, польські землевласники змушені були виїжджати за межі імперії. С. Борисевич привернув увагу до різних типів землеволодіння. Зокрема, він показав, що на Правобережній Україні існували вотчинні або приватні старостинські, поєзуїтські, ленні та подуховні землеволодіння. Дослідник зазначив, що поступово польська шляхта втрачала свої політичні позиції та вплив. Ро-

сійське керівництво спочатку привласнювало земельні наділи, але з метою залучення на свій бік багатих польських магнатів роздавала землі «вірнопідданим» царизму. Після придушення повстання у польської шляхти забирали земельні наділи та маєтки [2, с. 86].

У монографії «Законодавче регулювання поземельних відносин у Правобережній Україні (1793-1886 рр.)» С. Борисевичем проаналізовано законодавчу політику царського уряду щодо регулювання земельних відносин у Правобережній Україні. Автор зазначає, що імперська влада виокремила п'ять категорій державних маєтностей, зокрема: «1) маєтки, що перебувають в довічному володінні; 2) маєтки в довічному праві; 3) маєтки, які після смерті довічного власника передавались у 5-річну посесію спадкоємцям або стороннім особам; 4) маєтки, що перебували у 50-річному володінні; 5) маєтки на емфітеучному праві, переуступленні іншим особам» [3, с. 24]. Дослідник показав інші важливі зміни в аграрних відносинах, пов'язані з поступовим обмеженням польського законодавства. Відбувся процес демагнатизації поміщицького землеволодіння, який супроводжувався одночасно із зосередженням земель у нових землевласниках. Автор зауважив, що Російській імперії потрібно було майже століття для законодавчого врегулювання поземельних відносин на Правобережній Україні. Через таку послідовну та вичікувальну політику щодо зменшення польського впливу російська влада зміцнила свої позиції у поземельних відносинах [3, с. 91]. С. Борисевич вперше предметно проаналізував комплекс законодавчих актів 1793-1886 рр., що стосувалися польського землеволодіння.

Дослідники О. Буравський [4], О. Козій [8], Н. Черкаська [17] зосередилися на вивченні становища польських землевласників у Правобережній Україні й обмежувальних дій російського уряду з метою зменшення площі землеволодіння поляків і послаблення їхнього впливу, політики асиміляції щодо польського населення, яка передбачала «остаточне знищення поляків як нації». Дослідники показали, що асиміляційні заходи імперської влади були спрямовані на посилення російського впливу у регіоні. Так, О. Буравський, досліджуючи становище поляків на Волині, привернув увагу до законодавчих актів, виданих царським урядом, які значно обмежили права польських землевласників, але витіснити їх назавжди з краю не змогли. Автор дійшов висновку, що, незважаючи на тиск, поляки володіли майже половиною землеволодінь, зосереджених у магна-

тів [4, с. 58].

Українські науковці звернулися до вивчення національної політики російського уряду на Правобережній Україні. Н. Щербак, проаналізувавши обмежувальні закони проти польських землевласників, дійшла висновку, що царський уряд ставив собі за мету скоротити польське землеволодіння, задля чого було прийнято низку законів. Однак, стійкий опір не дозволив звести нанівець польський вплив на Правобережній Україні [19, с. 79-86].

Ю. Поліщук у контексті етнічної політики Російської імперії серед шляхів вирішення «польської проблеми» російським урядом назвав: залучення польської шляхти на свій бік і перетворення її на стан дворянства; боротьбу з тими, хто не бажали переходити на бік Російської імперії; перетворення більшості польської шляхти на податні стани. Автор привернув увагу до маніфесту «Про приєднання польських областей до Росії», який оголошував, що усі мешканці цього регіону приймалися у російське підданство за умови збереження усіх їхніх статків і привілеїв. Передбачалося зрівняти у статусі російських дворян і польську шляхту. Польські ж землевласники, не бажаючи втрачати своє майно, присягали на вірність царю [14, с. 140]. Таким чином розгортався цілеспрямований процес послаблення польського впливу на українських землях через скорочення польського землеволодіння та розширення російського.

Досить великий вплив на становище польських землевласників спричинили повстання 1830-1831 рр. та 1863-1864 рр. Досліджуючи передумови «першого польського повстання», Б. Гудь зауважив, що після поділів Речі Посполитої становище польських землевласників не змінилося, а навпаки зміцнилося. А також зауважив, що на авансцену вийшло російське самодержавство та штучно створений трикутник взаємовідносин росіян – поляків – українців. Автор привернув увагу до того, що долю українського селянина вирішували без його участі, а головними героями на українських землях виступали російський царизм і польські землевласники [6, с. 7].

На погляд Ю. Земського, польська шляхта не бажала втрачати позиції у суспільно-економічному та соціально-економічному житті українських земель, тому патріотично налаштовані її представники з метою відновлення Польської держави організували повстання 1830-1831 рр. Автор зазначив, що «листопадове повстання вибухнуло як патріотична емоція його організаторів та учасників. Це був

вибух людей, що мали власну гідність, цінували понад усе свою станово-лицарську честь, але, водночас, за обставинами, що склалися у рідній вітчизні, почувалися приниженими. Їхню честь поганьблено силою ворожої зброї, їм нав'язано неприйнятні, чужі порядки, за якими нехтуються давні, усталені з діда-прадіда, священні традиції. Усі спроби поновити справедливість дипломатичними заходами привели до розчарувань, тож вихід один – збройним виступом повернути своє, підступно відібране ворогами» [7, с. 41-42].

Дослідник привернув увагу і до «селянсько-го» компоненту повстання. Як він зауважив, поляки сподівалися на підтримку селян, але вони були марними. Імперська влада щодо Південно-Західного краю добре розуміла, що пригноблені селяни можуть бути союзниками російського царизму проти повстанців і тому залучала їх на свій бік. Зокрема, головнокомандуючий російськими військами на Правобережній Україні фельдмаршал Ф. Остен-Сакен у відозві закликав селян не підтримувати повстанців, аргументуючи тим, що вони не виконають своїх обіцянок та їх зроблять учасниками злочину [7, с. 22]. Селяни ж сподівалися на кращу долю та свободу і сприйняли цей заклик, розправляючись з повстанцями та знищуючи їхні маєтки. Селяни виступали як маріонетка у руках двох угруповань: російського царизму та польських землевласників. На слушне зауваження Ю. Земського, кожна зі сторін тягнула на свій бік селян, не враховуючи їхні інтереси.

І. Кривошея, аналізуючи повстання 1830-1831 рр., яке призвело до конфіскації маєтків польських землеволодін, до арешту учасників повстань, масової втечі за кордон повстанців, зазначив, що у виступі брали участь невеликі та середні землевласники, безпомісна шляхта й офіціанти поміщицьких господарств. Але дослідник зауважив, що у повстанні активну участь брали і великі землевласники. Зокрема, Олександр Потоцький – найбільший землевласник Уманського повіту. За його кошти утворено польський полк кінноти. Київське губернське правління оголосило секвестр на власність Потоцького. Процес конфіскації земель і маєтків відбувався через борги Потоцького. І, нарешті, у 1838 р. земельні власності графа перетворювалися у військові поселення, які проіснували до 1858 р. [9, с. 152]. І. Кривошея зауважив, що після повстання 1863-1864 рр. розпочався період полювання на польську шляхту та її декласацію [10, с. 72]. Було припинено розгляд справ про дворянст-

во осіб колишньої польської шляхти. Пізніше підписано указ, згідно з яким прискорювався процес розгляду справ шляхтичів, котрі довели своє дворянське походження. Всі особи, які не підтверджували дворянський стан, підлягали до запису у податний стан. Як висновок, автор зауважив, що польське повстання 1863-1864 рр. не набуло широких масштабів. А все тому, що російський царизм поширив на території Правобережної України проросійський елемент серед землевласників і збільшив непольське землеволодіння.

На думку Н. Темірової, ситуація після січневого повстання 1863 р. значно змінилася не на користь польських землевласників. Зокрема, антипольська політика спрямовувалася на землю. Було запроваджено потрійну політику експропріації польських земельних володін. А саме: встановлення 10% податку від прибутку, конфіскацію маєтків і позбавлення права придбання у приватну власність поміщицьких маєтків. Така антипольська політика призвела до зміцнення російського землеволодіння на Правобережжі та зменшення польського землеволодіння. Дослідниця також згадує про указ, який забороняв полякам купувати поміщицькі маєтки у «західних губерніях», крім унаслідкування за законом. За іншим указом встановлювався обов'язковий продаж секвестрованих маєтків, власники яких були вислані за межі західних губерній за участь у повстанні, новим російським господарям. Дослідниця наголосила, що основною метою всіх законів було утвердження російського землеволодіння, на що й спрямовувалося послаблення впливу поляків та обмеження польського землеволодіння [16, с. 144-158].

Ю. Земський зазначив, що січневе повстання 1863-1864 рр. мало б згуртувати всі шари польського населення, однак, сталося навпаки. Зокрема, поглибилася диференціація у середовищі польської шляхти. У стосунках з польськими землевласниками царизм мав соціальне порозуміння, а щодо безземельної шляхти проводив декласацію, тобто позбавлення шляхетства [7, с. 39-42]. Січневе повстання поклало початок боротьби росіян з польськими землевласниками у Правобережній Україні.

Основною метою російського царизму було послаблення польського землеволодіння та поширення свого впливу на Правобережній Україні. І тому заходи спрямовувалися на зменшення ролі польської шляхти у всіх сферах життя та на послаблення її економічної могутності. Серед таких заходів були судові позови, предметами яких стали факти захоплення зе-

мель польською шляхтою. Одну з таких справ дослідила О. Якимчук. Вона детально описує звинувачення княгині Марії Адольфівни Любомирської за те, що та прийшла до військового госпіталю, щоб відвідати військовополонених попри заборону – у пізній час. А також вона засуджувалася у тому, що навмисно штовхнула вартового, щоб пройти до палати [20, с. 131]. Ці події свідчать про те, що польська шляхта перебувала під постійним контролем з боку царської влади.

Ю. Рудакова досліджувала зміни у структурі землеволодіння на Правобережній Україні. Дослідниця наголосила, що за царювання Катерини II було підписано наказ про «секвестр маєтків осіб, які були причетні до антиросійського повстання» (Т. Костюшка). Згідно із законом передбачалося: по-перше, маєтки польських землевласників, які склали присягу на вірність російському цареві, але взяли участь у повстанні, приєднати до казенних; по-друге, поміщики, які склали присягу до 1 січня 1795 р. і не брали участь у повстанні, одержували маєтки, але за умови не залишаючи межі держави; по-третє, поміщики, які не прийняли присягу вчасно, протягом року та шести тижнів мають продати своє майно російським дворянам і сплатити податки. Отже, отримані у результаті конфіскації у польських магнатів маєтки царизм роздавав російським дворянам. Дослідниця зауважила, що період царювання Павла II відзначився деякою лібералізацією – поверненням земель і маєтків колишнім польським власникам за слухняне служіння царю. Автор зазначила, що на Волині російський «земельний» фонд значно зменшився і Волинь залишилася польською землею [15, с. 110].

Одним із вагомих досліджень є дисертація П. Олешка, в якій проаналізовано процес реформування землеволодіння на Волині, досліджено основні складові земельних відносин. Автор досліджує польське землеволодіння, яке поповнювалося за рахунок міграції поляків на Правобережну Україну. Для того, щоб укріпити свої позиції в українських землях, польські королі роздавали багатіям маєтки, села, та звільняли їх від податків. Автор наголошує, що польське питання у системі польського землеволодіння стає великою проблемою для Російської імперії. Саме тому після повстання 1863 р. царська імперія розпочала обмежувальні дії проти поляків [13, с. 17].

Досліджуючи дворянське землеволодіння на Правобережжі, О. Лобко проаналізувала вплив російського законодавства на подальшу долю польських землевласників. Дослідниця

зробила висновок про те, що російський уряд зумів поширити свій вплив на територію Правобережної України, а польське панування, яке тривало досить довго, закінчилося. Історик також дослідила еволюцію землеволодіння графів Потоцьких, які були найбільшими землевласниками Речі Посполитої та залишилися ними і після її розпаду. Вона показала, що після поділів Речі Посполитої до початку ХХ ст. найбільшими польськими маєтками залишалися: Антонівський, Бузький, Дашівський, Могилівський, Немирівський, Печорський, Шаргородський, Ямпільський та інші [12, с. 14-21].

Т. Шахрай, аналізуючи соціально-економічне становище волинських землевласників, доводить, що незважаючи на обмежувальні закони з боку царизму, саме вони залишалися основними землевласниками регіону. Дослідниця дала характеристику меценатської діяльності землевласників на Волині [18, с. 13].

Через призму аграрної політики царського уряду на Правобережній Україні простежена еволюція польського землеволодіння у дисертації В. Брославського. Автор досліджував аграрну політику царського уряду, спрямовану на послаблення польських позицій, зменшення польських землеволодінь і збільшення російського землеволодіння. Автор зазначив, що основними напрямками зменшення польського землеволодіння польської шляхти були конфіскація, секвестр і викуп землі імперією [5, с. 223]. Проаналізувавши становище польської шляхти в умовах поділу Речі Посполитої та входження Правобережної України до Російської імперії, автор дійшов висновку, що переважна більшість польської шляхти змирилися з новими умовами, визнаючи російську владу заради збереження своїх маєтностей.

М. Бармак зауважив, що до середини ХІХ ст. «чітко спланованими і послідовними діями російській владі вдалося ліквідувати значний прошарок шляхти на Правобережжі. Причиною такої політики було бажання обмежити шляхетський вплив у регіоні, підпорядкувати шляхту владі та збільшити прибутки державної скарбниці за рахунок сплачуваних податків. Такі дії призвели до того, що частина шляхти не змогла підтвердити свій статус і втратила не тільки політичну та економічну, а часто й особисту свободу» [1, с. 17]. Автор показав зміни у формах землеволодіння на Правобережній Україні, шляхи поповнення земельної власності російської скарбниці. Польські землевласники, які не присягали на вірність царю, втрачали право на володіння й успадкування

землі. Якщо власники не встигали продавати землю – її конфісковували та передавали до імперської скарбниці. Автор також зазначив, що прибутки скарбниці поповнювалися конфіскованими маєтками тих землевласників, які виступили проти Російської імперії. Далі імперська влада почала проводити ревізію прав на володіння маєтками з метою захоплення землі у польської шляхти. Великі землеволодіння також роздавалися російським дворянам [1, с. 18].

Загалом аналіз сучасної наукової літератури показав, що проблема обмеження польського землеволодіння царською адміністрацією у ХІХ ст. перебуває у полі зацікавленості вітчизняних істориків. Проблематика досліджень охоплює сюжети від соціально-економічного розвитку Правобережної України до дослідження окремих аграрних аспектів українських губерній, які пов'язані зі змінами у польському землеволодінні. Сучасні історики приділили увагу вивченню аграрної політики царського уряду на Правобережній Україні, еволюції дворянського землеволодіння, повстанням 1830-1831 рр. та 1863-1864 рр. й їхньому впливу на подальшу долю польських землевласників. Перспективи подальших досліджень становлять польського землеволодіння у Правобережній Україні пов'язані з розширенням кола джерел (зокрема за рахунок мемуарної літератури), залученням документів із російських і польських архівосховищ.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Бармак М. Шляхта Правобережної України: від інкорпорації до декласації (1793-1845) // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія «Історія». Тернопіль, 2010. Вип. 1. С. 11-19.
2. Борисевич С.О. Поміщицьке землеволодіння і землекористування на Поділлі (1793-1830 рр.) // Український історичний журнал. 1992. № 3. С. 84-89.
3. Борисевич С.О. Законодавче регулювання поземельних відносин у Правобережній Україні (1793-1886 рр.). Київ: Вид-во НАДУ, 2007. 424 с.
4. Буравський О.А. Поляки на Волині у другій половині ХІХ – поч. ХХ ст. Житомир: Вид-во ЖДУ, 2004. 168 с.
5. Брославський В.П. Аграрна політика російського царату на Правобережній Україні у 1793-1861 рр.: зміни у землеволодінні та землекористуванні: Дис... канд. іст. наук: 07.00.01. Тернопіль, 2007. 223 арк.
6. Гудь Б. Польське національне повстання 1830-

1831 рр. на Правобережній Україні: історичні передумови. Польське національне повстання 1830-1831 рр. на Правобережній Україні: від міфів до фактів. Умань: ФОП Жовтий О.О., 2014. С. 6-26.

7. Земський Ю. Особливості соціальної структури польської спільноти Правобережної України напередодні січневого повстання 1863-1864 рр. Слов'янський вісник: збірник наукових праць. Серія «Історичні та політичні науки» / Рівненський державний гуманітарний університет, Рівненський інститут слов'янознавства Київського славістичного університету. Випуск 13. Рівне, 2012. С. 39-42.

8. Козій О.І. Становище польської шляхти на Поділлі в період між польськими повстаннями (1830-1831): Дис... канд. іст. наук. Львів, 1997. 23 с.

9. Кривошея І.І. Уманська шляхта в польському повстанні 1830-1831 років. Польське національне повстання 1830-1831 рр. на Правобережній Україні: від міфів до фактів. Київ: КНТ, 2017. С. 147-157.

10. Кривошея І.І. Шляхта Уманщини в Січневому повстанні. Польське національне повстання 1863-1864 рр. на Правобережній Україні: від міфів до фактів. Умань: ФОП Жовтий О.О., 2014. С. 65-80.

11. Кривошея І.І. Польські аристократи Потоцькі в соціально-економічному та суспільно-політичному житті підросійської України (кінець ХVІІІ – початок ХХ століття). Умань, 2013. 400 с.

12. Лобко О.А. Питання дворянського землеволодіння на Правобережжі в російському законодавстві // Магістеріум. Історичні студії. Вип. 28. С. 14-23.

13. Олешко П.С. Еволюція землеволодіння на Волині – друга половина ХІХ – початок ХХ ст.: Автореф. дис... канд. іст. наук. Львів, 2001. 17 с.

14. Поліщук Ю.М. Національні меншини Правобережжя України у контексті етнічної політики Російської імперії (кінець ХVІІІ – початок ХХ ст.). Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2012. С. 140.

15. Рудакова Ю.К. Основні аспекти земельної політики уряду Павла І на території Правобережної України // Український історичний журнал. 2005. № 3. С. 101-102.

16. Темірова Н.Р. Вплив повстання 1863-1864 рр. на поміщицьке землеволодіння на Правобережній Україні. Польське національне повстання 1863-1864 рр. на Правобережній Україні: від міфів до фактів: кол. монографія / за ред. І. Кривошеї, Н. Моравця. Умань: ФОП Жовтий О.О., 2014. 184 с.

17. Черкаська Н. Польська шляхта на Правобережній Україні на початок ХХ століття: національна ідея чи крайова ідеологія? // Український археографічний щорічник. Київ, 2007. Вип. 12. С. 186-206.

18. Шахрай Т.О. Господарська, громадсько-політична та культурна діяльність дворян і поміщиків Волині наприкінці ХІХ – початку ХХ ст.: Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01. Черкаси, 2009. 20 с.

19. Щербак Н.О. Національне питання в політиці царизму у Правобережній Україні (кінець ХVІІІ – початок ХХ століття). Київ: ПЦ «Ризографіка», 2005. 616 с.

20. Якимчук О.О. Зарубіжні історіографічні дослідження шляхетства як джерело до вивчення соціального становища шляхти Волинської губернії в кінці ХІІІ – на початок ХХ століть // Слов'янський вісник: збірник наукових праць. Серія «Історичні та політичні науки». Рівненський державний гуманітарний університет, Рівненський інститут слов'янознавства Київського славістичного університету. Вип. 13. Рівне, 2012. С. 131-134.

Стоберська Надія *Обмеження польського землеволодіння у правобережних губерніях: сучасний науковий дискурс*

У статті проаналізовано доробки дослідників сучасного періоду, присвячені еволюції поміщицького землеволодіння у польських маєтках. Сучасна історична наука поступово збагачується новими дослідженнями, в яких вчені розглядають проблему польського землеволодіння територіально. Важливим є аналіз праць щодо таких аспектів як аграрна політика царського уряду на Правобережній Україні, еволюція дворянського землеволодіння, польське повстання 1830-1831 рр. та 1863-1864 рр. та їхній вплив на подальшу долю польських землевласників, російське законодавство щодо польського землеволодіння.

Ключові слова: українські землі, польське землеволодіння, дворяни, шляхта, маєтки, сучасна історіографія

Stoberskaya Nadezha *Ограничения польского землевладения в правобережных губерниях: современный научный дискурс*

В статье проанализированы наработки исследователей современного периода, посвященные эволюции помещичьего землевладения в польских поместьях. Современная историческая наука постепенно обогащается новыми исследованиями, в которых ученые рассматривают проблему польского землевладения территориально. Важен анализ работ по таким аспектам, как аграрная политика царского правительства на Правобережной Украине, эволюция дворянского землевладения, польские восстания 1830-1831 гг. и 1863-1864 гг. и их влияние на дальнейшую судьбу польских землевладельцев, российское законодательство относительно польского землевладения.

Ключевые слова: украинские земли, польские землевладения, дворяне, шляхта, имена, современная историография

Stoberska Nadiia *Limitations of Polish landownership in the Right-Bank provinces: modern scientific discourse*

The article analyzes the latest works devoted to the evolution of landlord land tenure in Polish estates. Modern history is gradually getting enriched by new findings, in which scientists consider the issue of Polish land tenure in terms of location. Important is the study of the works dealing with the agrarian policy of the tsarist government in Right-Bank Ukraine, the evolution of the nobility's land tenure, the Polish uprisings of 1830-1831 and 1863-1864 and their influence on the further fate of Polish landowners, and Russia's legislation on Polish land tenure.

The uprisings were caused by historical events. After the Ukrainian lands had been joined to the Russian Empire, the Polish landowners had a twofold position. One part of the nobility, who wanted to keep their land and estates, took an oath of loyalty to the king. The other part of landowners sought to restore the Polish state, which prompted the outbreak of rebellions.

The defeat of the Poles in the uprisings weakened their positions in Right-Bank Ukraine. On the Ukrainian lands, the Polish national yoke was replaced by the Russian one. After the Polish uprising, the position of major landowners changed considerably. The Russian Empire took more decisive actions, passed some restrictive laws in order to reduce the powerful economic influence of Poland on Right-Bank Ukraine. A process of demagnetization of Polish landowners was taking place on the Ukrainian lands. Moreover, the Polish land holdings were being confiscated. The situation of the Polish nobility and the process of its landlessness have been of particular interest for modern historians. There was a purposeful process of weakening the magnates' influence on the Ukrainian lands by reducing Polish land tenure and the expansion of the Russian one. Modern historians have studied the peculiarities of Polish land tenure at the regional level – in Podillia, Volhynia and Kyiv provinces.

The researchers studied the main forms of Polish land tenure and land use, the agrarian legislation of the Russian Empire on Ukrainian lands. The authors note that the restrictive measures of the empire greatly reduced the Polish land tenure, but the Polish landowners' influence could not be completely eliminated.

Keywords: Ukrainian lands, Polish land tenure, nobles, gentry, estates, modern historiography

Надійшла до редакції 18.05.2018 р.